

BIBLIA CA POTENȚIALITATE UNIVERSALĂ A EDUCAȚIEI LITERAR-ARTISTICE

DOI: 10.5281/zenodo.4269511

CZU: 37.016:22+37.036:82

Doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar **Vlad PÂSLARU**

E-mail: profesorse@gmail.com

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

THE BIBLE AS A UNIVERSAL POTENTIAL OF LITERARY-ARTISTIC EDUCATION

Summary. The author explores defining aspects of the Bible from the perspective of the principles of mythical-religious knowledge and artistic-aesthetic knowledge, as well as in relation to the theory of literary-artistic education. His discourse is structured on the values of the Bible as a cultural object, defining concepts (law book, prophecy, punitive concept, eternal life, apostolic and spiritual missionary work, self-perfection), the language of the Bible, the message of the Bible (God vs. believer vs. divine reader, revelation, the profane vs. sacredness, religious truth and scientific truth), the orthodox conception of the Bible – the given aspects being textually and contextually interpreted and correlated with the principles, teleology, contents and methodology of literary-artistic education. Through his study the author promotes concepts such as: self-fulfillment through faith and reading is the epistemic link of the Bible and literary-artistic education; the essence of the Bible to be a book lies in its implicit capacity as a complex and specific educational factor; human imperfection is the sole reason for education.

Keywords: Bible, high reader of literature, mythical-religious knowledge, artistic-aesthetic knowledge, literary-artistic education.

Rezumat. Autorul explorează aspecte definitorii ale Bibliei din perspectiva principiilor cunoașterii mitic-religioase și ale cunoașterii artistic-estetice, precum și în raport cu teoria educației literar-artistice. Discursul său este structurat pe valorile Bibliei ca obiect cultural, concepte definitorii (carte de legi, profetismul, conceptul punitiv, viața veșnică, misionarismul apostolic și duhovnicesc, autodesăvârșirea), limbajul Bibliei, mesajul Bibliei (Dumnezeu vs omul credincios vs cititorul cult, revelația divină, profanul vs sacralitatea, adevărul religios și adevărul științific), concepția ortodoxă asupra Bibliei, aspectele date fiind textual și contextual interpretate și corelate cu principiile, teleologia, conținuturile și metodologia educației literar-artistice. Prin studiul său autorul promovează concepte, precum: autodesăvârșirea prin credință și prin lectură constituie liantul epistemic al Bibliei și educației literar-artistice; esența Bibliei de a fi carte constă în capacitatea sa implicită de factor educativ complex și specific; nedesăvârșirea omului este unica rațiune a educației.

Cuvinte-cheie: Biblie, cititor elevat de literatură, cunoaștere mitic-religioasă, cunoaștere artistic-esthetică, educație literar-artistice.

Abrevieri:

B. – Biblia

Bc – Biblia Cornilescu

Be – Biblia ebraică

C. – cunoaștere

D. – Dumnezeu

ELA – educație literar-artistice

NT – Noul Testament

VT – Vechiul Testament

Pentru evreii credincioși, B. se rezumă la *Biblia ebraică*.

Pentru creștini, B. constă din *Vechiul Testament* (o versiune a *Bibliei ebraice*) și *Noul Testament*.

Având un mesaj complex, B. este Cartea-mamă – cea care întrunește toate tipurile principale de cărți ale omenirii: carte religioasă; cod de legi civile și carte de jurisprudență; carte de filosofie și carte de estetică¹; carte științifică – de istorie, matematică, inginerie, arhitectură; de etnologie, psihologie, pedagogie; de morală și etică; carte a unei națiuni (a evreilor) și carte a națiunilor (a celui mai mare număr de etnii, popoare și națiuni creștine), precum și, nu în ultimul rând, carte de literatură de ficțiune.

BIBLIA – OBIECT CULTURAL

Sunt definite ca obiecte culturale lucrurile (materiale, intelectuale, spirituale) generate de/prin activitatea omului. B. este un obiect cultural complex, deoarece este concomitent un obiect material, un obiect intelectual și un obiect spiritual. Ca obiect material, B. se compune din *Vechiul Testament* (39 de cărți), reprezentând o traducere în greacă a *Septuaginta* sau *text ebraic*, și *Noul Testament* (27 de cărți).

¹ „Domnul Dumnezeu a făcut să răsără din pământ tot felul de pomi, plăcuți la vedere și buni la mâncare, și pomul vieții în mijlocul grădinii, și pomul cunoștinței binelui și răului (Geneza 2:9) (cursiv. n. – Vl. P.).

B. este și o carte-confesiune, o carte-profeție, o carte-speranță etc., etc.

Ca specie literară, B. este un text/document din literatura antică a Orientului Apropiat, ea însăși inspirându-se deseori din textele literare anterioare constituirii sale ca document religios, mai ales în relatările despre originea lumii și a umanității. Astfel de influențe au fost atestate în toate doctrinele scrise ale marilor religii [1, p. 6].

Ca obiect cultural, B. însumează-sistematizează mai multe tipuri de valori: religioase, estetice, morale, juridice, politice, teoretice. Conform lui T. Vianu, valorile estetice din clasificarea sa includ valorile artistice, iar valorile artistice – valorile literar-artistice [2]. Valorile educației sunt complexe, sintetizând toate tipurile de valori. Valorile ELA, la rândul lor, sunt valori artistic-estetice, concretizate în valori literare imanente și valori *in actu*, ale cititorului. În categoria de valori ale ELA se includ și valorile pedagogice propriu-zise, precum principiile, teleologia și metodologia ELA [3].

Toate tipurile de valori indicate mai sus sunt integrate, în diverse măsuri, de valoarea religioasă a B. La fel, valorile estetice ale B. integrează celelalte tipuri de valori. Astfel, după ponderea valorilor sale, B. poate fi definită drept carte religioasă și artistică.

Educația literar-artistică este un tip de educație bazat preponderent pe lectura cărților, iar B., supranumită *Cartea Cărților*, este apreciată drept cea mai importantă carte a omenirii. O astfel de carte nu poate să nu fie importantă și pentru ELA.

În raport cu ELA, B. este model de carte, model de concept filosofic, estetic, artistic și educațional, iar de aici, și concept de educație literară [4].

Biblia răspunde esențial tuturor compartimentelor și aspectelor ELA: teleologiei, conținuturilor, chiar și metodologiei, dar mai ales principiilor (epistemologiei), precum se va vedea în continuare.

Fiind obiect cultural, B. este preponderent un produs al cunoașterii mitic-religioase. C. mitic-religioasă integrează și celelalte trei tipuri de c. – *empirică, artistic-estetică, științifică* [5; 6], puterea sa de integrare fiind concurată doar de c. artistic-estetică. Această trăsătură specifică a B. ca obiect cultural îi atribuie un caracter sincretic inegalabil, după puterea sa, cu alte cărți create de omenire, impunând studenților/credincioșilor ei o abordare pe măsură.

În continuare vom aborda și noi, prin metoda hermeneutică *sincretismul*, câteva aspecte ale B. pe care le-am considerat mai semnificative în primul rând ELA, și neapărat în raport cu statutul acordat de teoria ELA [3] cititorului elevat/în proces de formare ca cititor elevat de literatură – de al doilea subiect re-creator al operei literare/Bibliei.

CONCEPTE DEFINITORII

B., ca și alte asemenea texte religioase, este o *carte de legi*, prin care evreii (prin VT) și popoarele convertite la creștinism (prin NT) își declară, fundamentează, își explică și promovează relația cu divinitatea. Părți esențiale ale acestei relații sunt originea divină a popoarelor mozaist și creștine, legile propriu-zise care reglementează relația lor cu divinitatea (Legea lui Moise, Legea lui Iisus), istoria popoarelor evreu și creștine, un șir de concepte considerate definitorii relației popoarelor cu divinitatea; principii, norme și reguli etice de conviețuire socială a indivizilor alcătuitori ai unui popor, argumentate cu spuse și fapte ale divinității, profeților și sfinților, imnurile (psalmii, cântările) de slavă înălțate divinității ș.a.

Legea divină oferă ocrotire deplină poporului/popoarelor, acesta/acestea fiind obligat/e, în schimb, să recunoască divinitatea care i-a dat/le-a dat legea drept zeitate unică; să respecte cu strictețe legea, să i se închine, s-o roage și s-o slăvească neîncetat.

Cercetarea textelor sfinte și a activității culturale a popoarelor care le-au creat a demonstrat că *legile*, de fiecare dată, sunt elaborate de oameni, dar puse pe seama unei divinități, pentru a nu fi contestate (de ex., *Codul lui Hammurabi*, sec. al XVIII-lea î.H., declarat ca fiind înmănat acestuia de către zeul Șamaș) [1, p. 35].

Al doilea este *conceptul de profetism*, de *trimis al lui Dumnezeu*, concept împrumutat de la amoriți [7, p. 5], care de asemenea a fost criticat, ca fiind argumentat inconsecvent [1]. Misiunea profetiei, precum și cea a spuselor și faptelor zeității, este de a releva esența supranaturală și caracterul absolut al zeității, veșnicia, universalitatea și omniprezența sa, de a-i recunoaște calitatea de creator al lumii și al omului, calitate dovedită prin precizarea viitorului. În actualitate, de ex., unii credincioși resping previziunile zodiacale, deoarece acestea, afirmă ei, îl concurează pe Dumnezeu – unicul care poate ști ce va urma în fiecare clipă, zi, lună, an, secol următor. Dar acceptă ca adevărate prognoza meteo, diversele planuri și programe de activitate, ei înșiși planificându-și activitățile.

Mai puțin pronunțat, dar totuși suficient de des invocat în B., este *conceptul punitiv*, care stabilește că fiecare individ trebuie să se teamă de Dumnezeu, fie în sensul de *recunoaștere* a atotputerniciei lui – drept creator al lumii și al omului și de putere unică capabilă să creeze viitorul, fie de *supunere* lui Dumnezeu ca instanță supremă de justiție universală (reprezentată în creația populară românească de Sfânta Duminică), intenționată să pedepsească cumplit pe necredincioși (pe cei care-l resping) și pe păcătoși (pe cei care-l acceptă, dar au încălcat *Legea*).

Conceptul punitiv al B. diferă esențial de sensul cuvântului *punitiv* în cotidianul uman. Sensul biblic al termenului induce recunoașterea și respectul atotputerniciei lui D. Sensul laic al cuvântului *punitiv* este circumscris legii civile și unor instituții ale statului, având funcția de asigurare a funcționalității legilor civile. În sensul biblic, credinciosul își cultivă de bunăvoie un anume respect față de D., în funcție de calitatea personalității sale, ceea ce reprezintă o acțiune de re-creare continuă a divinității de către credincios, dar și de proprie desăvârșire. La fel, cititorul de literatură nu este obligat/impus să adopte o anumită atitudine față de autor, personaje, mesajul operei, dar și-o elaborează independent, de regulă, îndrumat de un învățător/profesor în procesul receptării artistice a operei, în concordanță cu experiențele sale de viață, literare și estetice [8].

În ambele cazuri este evidentă calitatea de al doilea creator al operei de către cei doi subiecți ai cunoașterii, respectiv, mitic-religioase și artistic-estetice.

Conceptul de viață veșnică se bazează pe unicul fenomen sigur în viața omului și unicul care-i inspire frică congenitală – moartea. Avându-și originea în incapacitatea omului primitiv/omului retardat cultural de a înțelege unitatea nașterii și a morții, frica de moarte a generat conceptul vieții veșnice, care însă survine după moartea fizică doar pentru cei aleși, *dreptii* – credincioșii care și-au mântuit sufletul (= salvat prin autodesăvârșire) în timpul vieții pe pământ. *Viața veșnică* este doar în ceruri, pământul urmând a fi dat pierzaniei după Judecata de Apoi. Conceptul *viața veșnică* produce cea mai importantă motivație pentru a crede în D., ea îngemănând frica de a arde veșnic în focul Iadului și savurarea plăcerii de a trăi veșnic în Rai. Este conceptul biblic care suprasolicită imaginația omului, fiind și unul dintre subiectele cele mai explorate de literatură și artă, dar și de educația religioasă primitivă.

Conceptul misionar-apostolicesc și duhovnicesc străbate întreaga B. și constă în promovarea credinței și a dogmei (legii, învățaturii) creștine de către învățătorii (părinții) creștinismului. B. consideră că dogma creștină, ca să fie înțeleasă și acceptată, are nevoie de studiu, cercetare și răspândire prin propovăduire de către persoane cu har dumnezeiesc și pregătire specială. Harul de a promova credința se transmite prin binecuvântare de la Iisus: „Și-a ridicat mâinile, și i-a binecuvântat” (Luca 24:50); „...a suflat peste ei și le-a zis: «Luați Duh Sfânt!»” (Ioan 20:22).

Este conceptul de învățător, de mediator între Dumnezeu și oameni, însuși Iisus fiind considerat cel mai mare Învățător al oamenilor, supranumit și Mântuitor, căci El le-a adus/le aduce pacea sufletească prin

exercițiul desăvârșirii permanente. Conceptul de învățător, îndrumător, la care se asociază și cel de *mântuitor*, este foarte răspândit la popoarele lumii, la unele (nipon, tibetan) fiind considerat chiar cel mai important și onorat și în cotidian.

Conceptul autodesăvârșirii – „Voi fiți dar desăvârșiți, după cum și Tatăl vostru cel ceresc este desăvârșit” (Matei 5:48) plasează credința în domeniul conștiinței individuale, dezvăluindu-se astfel caracterul strict individual al relației omului cu Dumnezeu. Autodesăvârșirea presupune conștientizarea unității proprii ființe cu ființa lui D. Ea solicită efort asumat și realizat continuu, dar fără finalitate distinctă, îndumnezeirea/harul fiind înțeleasă de părinții bisericii drept însăși viața credinciosului, deci nu poate fi întreruptă, precum nici viața nu poate fi întreruptă.

În filosofie, estetică și psihologie conceptul de autodesăvârșire este interpretat ca *devenire întru ființă* [9], *dinamism* [10] sau ca *procesualitate* [11]. Semnificativ pentru conceptul biblic al desăvârșirii și pentru conceptul de cititor elevat de literatură este calitatea de subiect creator al propriului eu atât de către credinciosul creștin, cât și de elevul cititor.

Ideea de autodesăvârșire prin credință și prin lectură constituie liantul epistemic esențial al Bibliiei și educației literar-artistice. Coerența epistemică a B. este asigurată astfel conform algoritmului:

Legea – *Profetismul* – *Punitivul* – *Învățarea* – *Desăvârșirea*, în care *Legea* dă existența/viața/sensul, *profetismul* – încrederea în viitor, *pedeapsa* – previne abaterea de la *Lege*, *învățarea* – apropierea Sfântului Duh, îndumnezeirea, iar *desăvârșirea* – calea credinciosului de a se menține în cadrul legii divine – de a se îndumnezei.

În lipsa acestor concepte nicio pretinsă zeitate nu poate fi recunoscută drept zeitate – concluzie acreditată pe parcursul istoriei de multiple concepte și sisteme filosofice și de opere literare și artistice, care au explorat și dezvoltat doctrinele religioase ale lumii în raport cu existența și cunoașterea umană.

LIMBAJUL BIBLIEI

O caracteristică definitorie a unei cărți de ficțiune este limbajul ei. B., fiind alcătuită din mai multe cărți, scrise în câteva limbi într-o perioadă de cca 1000 de ani de către 100-150 de autori, având deci un limbaj pestriț, a fost mereu corectată, adăugată și adaptată la stilul individual al scribilor și traducătorilor [12].

În evoluția sa de la culegere de texte răslețe – la carte cu un concept unitar, B. în limba română a cunoscut apogeul său de obiect cultural datorită traducerii realizate de Dumitru Cornilescu (1891–1975), în

anii 1916–1920, și tipărită în 1921 cu cheltuiala preșesei Rallu Callimachi (Cf.: 13), cunoscută ca *Biblia Cornilescu*, revizuită în 1989.² Până la D. Cornilescu, traduceri în română ale B. aveau un limbaj bisericesc ermetic, greu înțeles chiar și de preoți.

Bc. păstrează în cea mai mare măsură originalul, formele gramaticale fiind corectate și adaptate în funcție de evoluția limbii române moderne, prezintă o traducere „în cea mai frumoasă limbă română” [13, p. 37], o „traducere românească autentică, în graiul limpede și melodios, care ne-a înaripat mintea și inima citind pe Creangă, Eminescu, Coșbuc” [13, p. 2]. Bc. are o „limbă modernă, limba vorbită de întreg poporul român” [3, p. 11].

R.W.F. Wooton, secretarul general al Departamentului de Traduceri al Societății Biblice pentru Răspândirea Bibliei în Anglia și Străinătate, la aniversarea a 80-a a lui D. Cornilescu, îl numește „Luther al României”, apreciind traducerea sa a B. drept „net superioară oricărei alte traduceri, fiind prezentată într-o limbă suplă și curgătoare, care lipsește oricărei alte traduceri; fiind expusă într-o limbă care vorbește înseși inimilor oamenilor” [13, p. 42].

D. Cornilescu însuși scria despre relația sa cu D.: „Pe măsură ce-L cunoști pe Domnul Hristos, înveți să te cunoști pe tine însuși” [13, p. 43] și „de la oameni învățăm să vorbim, iar de la Dumnezeu învățăm să tăcem” [13, p. 45], mărturii valoroase conceptului de autoeducație în procesul cunoașterii și comunicării religioase și comunicării literar-artistice.

B. conține multe și variate *elemente artistice* la nivelul limbajului și mesajului, începând cu prima narațiune, *La început, Dumnezeu a făcut cerurile și pământul* (Geneza 1:1), în care elementul de limbaj (formă) *cerurile*, datorită pluralului logic necondiționat, *sugerează* (deci e o figură de stil) infinitul spațiului divin, și până la ultimul cuvânt, *Amin*, care în traducere din ebraică și neogreacă înseamnă *Adevăr, Așa să fie* – o altă figură de stil, ce sugerează/instituie caracterul peren și veșnic al dumnezeirii, pe care B. o adevărește.

Caracter narativ de basm are întreaga narațiune a *Genezei*; mențiunea că lui Dumnezeu i-ar plăcea mirosul de fum produs de ofrandă (carne arsă) (Geneza 8:21); relatarea că fiii lui Dumnezeu s-au însurat cu ficele omului, născând uriași (Geneza 6:4); imaginea

² Denominațiile neoprotestante folosesc traducerea B. în limba română de D. Cornilescu, inițial acceptată de BOR prin binecuvântarea patriarhului M. Cristea. Apoi Bc. a fost respinsă de BOR, traducătorul fiind acuzat că ar încuraja confesiunile neoprotestante, și nevoit să părăsească România pentru totdeauna. S-a stabilit cu traiul în Elveția. Este înmormântat în cimitirul din localitatea Montreux, unde a trăit cei mai mulți ani, inclusiv ultimii ani de viață [13].

apocaliptică a lui Iisus, călare pe cal alb (Apocalipsa 19:11), cu ochi ca para focului (19:12), din gura căruia iese o sabie ascuțită (19:15); relatarea că fiara și prorul mincinos au fost aruncați în iazul de foc, ce arde cu pucioasă (19:20) etc., etc.

Caracter de ficțiune artistică are întregul text al B., Cartea Cărților fiind un obiect cultural de formă preponderent artistic-estetică – caracteristică proprie, de altfel, tuturor textelor religioase din lume. Acest fenomen are câteva explicații.

▪ Divinitatea, în virtutea caracterului său veșnic, universal, infinit și omniprezent, nu poate fi cunoscută cu precizie (ca în cunoașterea empirică și cea științifică), deci autorii cărților B. n-au avut la dispoziție decât o singură soluție pentru a o *evoca*: apelarea la limbajul figurativ, B. fiind anume o *evocare* care îl reconstruiește și adevărește continuu pe D. În esența sa, și lectura (inclusiv a B.) prezintă o *evocare* a *valorii imanente* a operei, reconstruită prin codurile poetic și cel personal al receptorului în *valoare in actu*, valoare a cititorului.

▪ În relația *om – divinitate*, rolul conducător aparține divinității. Declarația *Dar cu tine fac un legământ* (Geneza 6:18) arată că legământul (care între oameni se face de bună voie) este de fapt un ordin dat lui Noe de către Dumnezeu. La fel, *Iată, Eu fac legământ cu voi...* (Geneza 9:9), în care legământul este de fapt o promisiune a părții decisive părții executive. Or, exagerarea intenționată a figurii lui D. reprezintă o figură de stil poetic.

▪ Credința religioasă însăși are caracter mistic, fiind încifrată în figuri poetice și simboluri, menită să sporească natura misterioasă a divinității conform credinței primitive, că tot ce-l depășește pe om îl poate ajuta sau împiedica să supraviețuiască. De asemenea, divinitatea nu trebuie supărată prin acordarea de către profani a unor nume, ei și lucrărilor sale, deoarece niciun nume profan nu i s-ar potrivi, conform conceptului că partea nu poate defini întregul. Se apelează deci la limbajul metaforic, acesta fiind cel mai adecvat în ambele planuri ale credinței religioase: al edificării unei zeități asemănătoare omului prin atribuirea ei chiar și a trăsăturilor umane negative (gelozia, supărarea, binele și răul) – N. Șteinhartd apreciază dualitatea binelui și răului drept blestem, D. fiind deasupra binelui și răului [14, p. 212], și al receptării zeității create: fiind supranaturală, supraomenească etc., zeitatea nu poate fi *percepută* ca un lucru material, familiar omului, ci doar *receptată* prin limbaj figurativ. Limbajul figurativ este preferabil pentru credincios în receptarea lui D., deoarece îi dă dreptul la libertatea re-creării lui. La fel, „scriitorul are nevoie de libertatea cititorilor”, statuează J.-P. Sartre, citat de N. Șteinhartd, și „să scrii înseamnă să voiești într-un anume fel libertatea” [14, p. 336].

▪ Există supoziția că mistificarea divinității și a cunoașterii ei este intenționată și aparține clerului, ca instrument de menținere a dependenței credincioșilor de instituțiile religioase [12]. Și de data aceasta limbajul figurativ oferă cea mai bună soluție de prezentare a unui mesaj mistic.

Spre deosebire de cunoașterea artistic-estetică, laică prin definiție, care însă deseori înglobează și elemente de temelie ale cunoașterii mitic-religioase (M. Eminescu: *Rugăciunea unui dac*), și elemente ale cunoașterii științifice (M. Eminescu: *La steaua, Scrisoarea III*), nemaivorbind de o multitudine de produse ale cunoașterii empirice (instrumentarul de țesut casnic în *Amintiri din copilărie* de I. Creangă), B. operează cu un arsenal național-universal imens de elemente ale limbajului poetic (lexicale, gramaticale și stilistice, simboluri, arhetipuri etc.), dar nu pentru a crea universul metafizic general al omului, precum o fac literatura și arta, ci pentru a explora doar partea redată de raportul *om-divinitate* a acestui univers, în care predomină conceptul de divinitate, imaginea acesteia și prescripțiile impuse omului.

Or, artisticul credinței religioase creează imaginea lui Dumnezeu, iar artisticul literaturii/artei creează imaginea metafizică a omului.

Aceste specificații realizează un liant puternic între limbajul biblic și cel al literaturii de ficțiune, iar pentru ELA dobândesc valoarea de temei epistemic.

MESAJUL BIBLIEI

Mesajul Bibliei este reprezentat în primul rând de conceptele/motivele fundamentale ale creștinismului, precum și de mulțimea de concepte/motive particulare, idei, norme, descrieri, enunțuri, imperative etc.

S-a afirmat că B. este o saga ce redă în mod coerent și irezistibil teme eterne, fundamentale și general-umane: eliberarea unui popor, rezistența permanentă la opresiune și lupta pentru egalitate socială, relațiile interpersonale în familie și comunitate ș.a. Ea exprimă elocvent sentimentul profund al posedării unei origini, al experienței și destinului comun atât de necesare supraviețuirii oricărei comunități umane [12].

Constanta definitorie a B. ca mesaj însă are în vedere nu popoarele și națiunile – această impresie o lasă VT, din care s-a constituit Be, despre care se știe că mai degrabă este un cod de legi și norme de conduită pentru poporul evreu decât o carte religioasă – ci *individualitatea umană*. B. se adresează, la fel ca și cărțile de literatură, persoanei. Creștinismul, a cărui carte principală este B., a devenit cea mai populară religie din lume anume datorită faptului că se adresează în primul rând fiecărui individ uman în parte, lăsându-i libertatea de

a accede în mod personal la ideologia divină. Credința creștină prevede auto-închinarea la Dumnezeu drept soluție unică, universală, incontestabilă și permanentă de depășire a problemelor de viață și de suflet și proslăvirea lui D. pentru ajutorul și mila oferite. În relația cu D., afirmă B. prin toate cărțile sale, omul își depășește singurătatea existențială, cunoscând prin revelație un stăpân atotputernic, D. fiind chiar izvorul lumii și al nașterii, vieții și morții fiecărui individ.

B. îi definește perseverent și consecvent pe cei doi subiecți ai săi: Dumnezeu și omul credincios/omul care crede în Dumnezeu.

Dumnezeu. Esențiale pentru definirea lui D. de către B. sunt *autodefinirea* sa ca Dumnezeu, *recunoașterea* sa ca D. de către om și *identitatea Dumnezeu-Om*: „Eu sunt Alfa și Omega, Începutul și Sfârșitul”, zice Domnul Dumnezeu, „Cel ce este, Cel ce era și Cel ce vine, Cel Atotputernic” (Apoc. 1:8); „Să facem om după chipul Nostru, după asemănarea Noastră” (Geneza 1:26).

Supraomenescul Dumnezeu s-a arătat omului prin însăși omul creat de el, căci l-a creat după chipul și asemănarea sa. Identitatea omenească a lui D., stăruie teologiei, nu este de suprafață, ci de esență. Căci „omul nu există decât dacă există Dumnezeu și nemurirea”, afirmă Dostoevski, citat de N. Șteinhardt [14, p. 33].

De asemenea, D. se identifică cu lumea pe care a creat-o, precum în unul dintre poemele de căpetenie ale lui M. Eminescu, *Rugăciunea unui dac*:

Pe când nu era moarte, nimic nemuritor,
Nici sâmburul luminii de viață dător,
Nu era azi, nici mâne, nici ieri, nici totdeauna,
Căci unul erau toate și toate erau una;
Pe când pământul, cerul, văzduhul, lumea toată
Erau din rându-l celor ce n-au fost niciodată,
Pe-atunci erai Tu singur, încât mă-ntreb
în sine-mi:
Au cine-i zeul cărui plecăm a noastre inemi?

El singur zeu stătu-au nainte de-a fi zeii
Și din noian de ape puteri au dat scânteii,
El zeilor dă suflet și lumii fericire,
El este-al omenimei izvor de mântuire:
Sus inimile voastre! Cântare aduceți-i,
El este moartea morții și învierea vieții!

El îmi dete ochii să văd lumina zilei,
Și inima-mi împlut-au cu farmecele milei,
În vuietul de vânturi auzit-am al lui mers
Și-n glas purtat de cântec simții duiosu-i vers...

[15, p. 120].

Conform sintezei poetice eminesciene, D. este unic și veșnic, creator și stăpân al lumii și al omeni-

lor, zeu peste zei, izvorul vieții veșnice și mântuitorul omenirii, rațiunea și sufletul fiecărui om, manifestarea însăși (comunicarea universală) a acestor principii.

Înțelegerea lui D. ca sistem de principii ale lumii, existenței și cunoașterii se regăsește în mai multe locuri în B., precum:

- Dumnezeu ca lume, ființă universală, existență: „Luați, mâncați; acesta este trupul Meu.” (Matei 26:26; Marcu 14:22), în care Isus se face accesibil urmașilor săi, apoi și fiecărui om care crede în el, oferindu-și *substanța, fiindul* [Aristotel, 16, p. 149], *ființa* sa ca pe o pâine ce ar reprezenta-o.

- Cunoaștere: „Și veți cunoaște adevărul, iar adevărul vă va face liberi” (Ioan 8:32) – una dintre cele mai importante concepte promovate de B., având și o primă importanță în educație. Cunoașterea adevărului aici nu se limitează la potrivirea gândirii cu realitatea obiectivă (obiectul de cunoaștere); ea cuprinde re-crearea obiectului cunoașterii până la *sinele lărgit* [17, p. 139], adică sinele îndumnezeit, sinele desăvârșit.

Cunoașterea ca desăvârșire, de asemenea, nu este o deschidere abstractă, ci una concretă, adaptată trebuințelor specifice individului cunoscător în cadrul capacității sale virtuale de cunoaștere și desăvârșire, prefigurată și de temporalitatea subiectiv-istorică (în perioada de viață a individului), condiție marcată de C. Noica prin conceptul de *devenire întru* (propria) *ființă* [9].

Omul credincios este individul care îl acceptă necondiționat pe Dumnezeu în valoarea rezumată, de ex., de poemul *Rugăciunea unui dac* al lui Eminescu. Termenul *necondiționat*, pe dimensiunea semiotică, se referă în general la credința religioasă. Din perspectivă hermeneutică, credința religioasă este profund și multilateral condiționată de revelația obținută în urma unei lucrări permanente de desăvârșire a sinelui în baza principiilor creștinismului. Însuși Dumnezeu obține existență și viață reală pentru credincios pe măsură ce este cunoscut și acceptat în urma cunoașterii, iar împărăția lui va veni nicidecum altfel decât prin fiecare dintre oameni: „Împărăția lui Dumnezeu nu vine astfel ca să izbească privirile <...> Împărăția lui Dumnezeu este în lăuntru vostru” (Luca 17:20-21).

Or, ***prima și cea mai importantă funcție a B., esența ei și rațiunea de a fi carte, este de natură educativă.***

B. a fost creată nu atât pentru a-l prezenta pe Dumnezeu, ci, prezentându-l pe Dumnezeu – pentru a-l îndumnezei pe om/individul uman – a-l determina să-și schimbe calitatea de ființă biologică/a naturii, condiționată total de legile ei determinative, în ființă cultural-spirituală, guvernată de legile creației, care sunt și legi ale libertății [18, p. 77]. Căci un credincios exemplar este individul care se creează continuu pe

sine întru Dumnezeu și potrivit cu legile *firii/fiindului, fiindității* (Aristotel, op. cit.), creându-l pe Dumnezeu întru *sinele lărgit* (C. Noica, op. cit.), acțiune redată în filosofie și teologie de termenul *dumnezeire*.

Credinciosul exemplar este prefigurat de cele 9 fericiri, care dau start *Predicii de pe Munte* (Matei 5:3-11), prin care va deveni desăvârșit.

Omul credincios, alias cititorul de literatură, sunt deci prin definiție oameni liberi, *libertatea* fiind recunoscută drept valoare umană supremă. Libertatea umană se obține prin depășirea, prin efort propriu conștient direcționat, condiției biologice a omului, a ființei create din țărână și avansarea lui în existența suprasensibilă, constituită aproape în totalitate din credință, artă și literatură. Căci, conform Geneza 2:7, „Domnul Dumnezeu a făcut pe om din țărâna pământului, i-a suflat în nări suflare de viață, și omul s-a făcut astfel un suflet viu”, dar nu i-a dat omului și credința în D., aceasta urmând a fi obținută/dobândită prin truda cunoașterii, după ce a fost alungat din Rai.

Omului comun, pentru a deveni om credincios, B. îi solicită activitate angajată în cunoașterea lui Dumnezeu în scopul propriei îndumnezeiri – desăvârșiri, deci a stării de libertate.

Teoria ELA îi solicită omului comun să devină cititor cult, prin cunoașterea artistic-estetică și literară, care-i impune principii specifice de receptare a operelor literare, care principii însă îl determină pe cititor să adopte libertatea de imaginare, gândire și creație literar-artistică. La fel cum omul credincios se îndumnezeiește primindu-l pe Iisus în mod individual, într-o formulă care răspunde idealului său de viață – construit conform principiilor creștinismului, dar și problemelor sale existențiale, cititorul de literatură descifrează și-și apropiază mesajul operelor literare prin cunoașterea limbajului poetic al acestora și interacționând cu mesajul operelor în baza experiențelor sale de viață, estetice și literare [8].

Omul credincios îl adeverește pe Dumnezeu: Dumnezeu există/lucrează prin om: „Și iată că Eu sunt cu voi în toate zilele, până la sfârșitul veacului. Amin.” (Matei 28:20).

Cititorul este adevăritorul operei literare prin „punerea-de-sine-în-operă”, statuează M. Heidegger [19, p. 50], căci „opera este locul unde operează survenirea adevărului” [19, p. 72], „esența poeziei (literaturii – Vl. P.) fiind cititorirea adevărului” [19, p. 88].

Valoarea educativă a B. este multiplă și enormă. În primul rând, B. este adevăritorea unei relații specifice a educabilului cu lumea, relația om – divinitate.

Revelația divină. Revelația reprezintă o sumă de cunoștințe teoretice transmise textual, combinată cu o trăire spirituală, ce se poate obține doar într-un

anumit context. Scopul suprem al revelației, notează D. Stăniloae, nu este descrierea actelor lui Dumnezeu, ci dezvăluirea scopului final al existenței umane [20, p. 37-39]. Deși Revelația supranaturală s-a desăvârșit odată cu Hristos, aceasta este activă, în continuare, în Biserică, urmărindu-se unirea credinciosului cu Hristos prin dialog revelator și personal, conform Sf. Tradiții, care presupune însuflarea Duhului Sfânt (în sens strict, de la Apostoli încoace) și actualizarea Scripturii în Biserică [20, p. 40-45]. La fel, scopul ELA/al lecturii (inclusiv al B.) nu este *informarea* (deși aceasta este aferentă oricărei lecturi), ci *transformarea* continuă a ființei lectorului, căci opera literară (alias *Biblia*) se dezvăluie afectiv-atiudinal și ideologic cititorului de fiecare dată altfel, însăși ființa celui care o citește fiind mereu alta, precum apa unui râu.

Deși unii studenți ai B. pun la îndoială calitatea ei de mesaj revelatoriu de la Dumnezeu, demonstrând că textele sale sunt creații pur umane, elaborate în diverse perioade și de către un mare număr de autori, în contextul abordării dinspre teoria ELA, B. poate fi recunoscută ca revelație a lui D., deoarece întreaga ei substanță răspunde perfect principiilor cunoașterii artistice. Nu contează dacă cele scrise în B. au fost sau nu revelate de D. Contează comportamentul cititorilor B. față de mesajul ei. Iar cititorii B., inclusiv criticii ei, îi recunosc natura ficțională, realizând o cunoaștere conform principiilor creației artistice: re-construiesc mesajele B. prin descifrarea elementelor limbajului poetic și raportându-l la propriile viziuni și probleme, în funcție de experiențele de viață, literare și estetice.

Identificarea profanului cu sacralitatea. Valoarea B. este diferită pentru confesiunile creștine. Denominațiile creștine consideră că B., lectura și studiul ei reprezintă însăși viața creștinului. Catolicii o recunosc drept cartea principală a creștinilor, iar preceptele ei le servesc drept călăuză în viață. Ortodocșii, conform pr. prof. dr. C. Coman, consideră că nu B., ci Dumnezeu este însăși viața lor, de aceea ei nu prea citesc B., nu se conduc de textul ei, ci de principiile creștinismului, pe care le însușesc din mers, în cadrul tuturor activităților [21].

Acest concept adeverește un alt concept, acela potrivit căruia *cunoașterea umană* este de patru feluri (tipuri), la origine fiind primele două – c. empirică și c. mitic-religioasă, ulterior dezvoltându-se c. artistic-estetică și c. științifică [5; 6].

Imaginarea de către om a faptului ridicat la rang de dumnezeire – de mesaj relevat de Dumnezeu, prezentat apoi în B. (și în alte scrieri religioase ale lumii, în mituri și povești), prezintă și o acreditare a esenței c. mitic-religioase: aceasta există cu adevărat, este foarte importantă chiar și în sec. al XXI-lea, întrunește

nu doar explicarea naturii unor fenomene deocamdată imposibil a fi explicate de știință, dar și, mai ales, satisfacerea necesității de a avea la îndemână o viziune accesibilă asupra originii omului și a lumii și capacitatea de a percepe/înțelege lumea ca întreg – obiectiv al cunoașterii și educației, pe care o educație întemeiată preponderent pe cunoașterea științifică nu o poate realiza, întotdeauna fiind prezente, alături de c. empirică și c. științifică – c. artistic-estetică și c. mitic-religioasă.

Adepii literalismului biblic au identificat mai multe contradicții ale B. cu adevărul științific istoric [22; 23]. „Biblia este plină de contradicții, și da, de greșeli”, și „chiar cei mai conservatori, credincioși și pioși cercetători academici ai Bibliei recunosc problemele textului ei” afirmă Robin Ngo. Chestiunea (de cunoaștere – Vl. P.) însă, continuă el, „nu e dacă există discrepanțe și, da, erori în Biblie, ci dacă aceste erori subminează în mod fundamental credibilitatea textului” [24] – o nouă pledoarie în favoarea recunoașterii autonomiei c. mitic-religioase, care admite și un alt fel de adevăr, în afară de cel științific, *adevărul religios*. Majoritatea creștinilor și a evreilor, constată studenții B., nu practică interpretarea literală a ei, ci se bazează pe cunoașterea lui D. ca har divin. În context, narațiuni precum *Potopul lui Noe*, facerea femeii dintr-o coastă a bărbatului sunt recunoscute de creștinii înșiși ca mituri, legende, parabole, menite să *sugereze* adevărul credinței/religios – metoda esențială specifică c. mitic-religioase și c. artistic-estetice.

Adevăr religios și adevăr științific. Caracterul specific al adevărului religios (Bibliei), care îmbină adevărul istoric și cel științific cu adevărul imaginat și sugerat, a fost recunoscut prin însuși faptul dezbaterii acestui subiect în cercurile teologice din anii 1970 și 1980, care a confirmat că în chestiuni nesemnificative credinței, precum datele cronologice ș.a., în B. există erori, dar B. rămâne infailibilă în aspectul duhovnicesc-spiritual [12]. Critici serioase i s-au adus B. în aspectele coerenței VT și NT, a numelor și locurilor istorice, a neconcordanței cu artefactele arheologice, precum și în aspectele scriptic și fonologic.

Cercetătorii s-au întrebat, de ex., dacă și asupra copiștilor (scribilor) B., care au săvârșit modificări textuale (nu doar gramaticale), a coborât harul divin sau dacă nu cumva chiar ei sunt în primul rând purtătorii harului divin, pe care l-au transmis și textelor moderne ale B. De asemenea, este evident faptul că în antichitatea ebraică și în primele secole ale creștinătății în spațiul vital al evreilor și primilor creștini au funcționat câteva graiuri, transcrierea literală a cărora nu poate fi făcută într-un singur text al B. Prin urmare, așa cum se procedează în aceste cazuri, și textul B. reprezintă fie unul din graiurile traduse în greacă

și latină ale antichității ebraice/vechimei creștinătății, fie o sinteză modernă a acestora, precizează Ed. Jacob [1, p. 20].

I se impută B. și incoerența morală, și prezentarea unor fapte scandaloase, ajungându-se până la a recomanda categoric să nu li se citească B. copiilor [25].

Criticile aduse B. ca obiect cultural nu rezistă însă esenței sale – de revelație divină, pe care omul și-o adresează sieși întru menținerea unui echilibru stabil între sine și cealaltă parte a sa, lumea din afara sinelui. În acest sens, B. este cartea perfectă a cunoașterii mitic-religioase, atât ca obiect al acestei cunoașteri, cât și ca rezultat al cunoașterii de Dumnezeu, ea realizând o punte între fizicul profan și metafizicul sacru. Anume în acest sens B. este relevantă ELA, ea trebuind a fi studiată, precum afirmă și A. Bloom, „ca literatură, adică opus lui revelație, așa cum ea însăși pretinde că e” [26, p. 375].

Privitor la abordarea științifică a B., P. Tuțea observeva ironic: „Există o carte a unui savant american care încearcă să motiveze științific Biblia. Asta e o prostie. Biblia are nevoie de știință cum am eu nevoie de Securitate” [27], iar N. Șteinhart, evreul creștinat (deși, creștinându-se, a încetat să mai fie evreu – o spune chiar el, la p. 332: „orice om e creștin”), afirma, cu trimitere la Adhémar Esmein, că „ficțiunile sunt și ele realități” [14, p. 34], dezvoltând ideea cu teza că „marii scriitori cu adevărat făuresc o lume și ființe, asemenea lui Dumnezeu” [14, p. 60].

Concepția ortodoxă asupra Bibliei vs ELA. Deși Biserica Ortodoxă n-a adoptat un document oficial cu privire la interpretarea B. – dacă ar face-o, B. și-ar pierde semnificativ din capacitatea revelatorie! – ea a adoptat totuși trei termeni de referință pentru definierea și interpretarea B.: *Biblia este un tot unitar; este de inspirație divină și de expresie umană; exprimă cuvântul lui Dumnezeu în limbaj omenesc* [28], și trei niveluri hermeneutice diferite: *istoric* (în care se încadrează și critica biblică), *teologic* și *mistic* [29].

ELA sintetizează toate cele șase dimensiuni/abordări ale B., căci pedagogia este în esență o disciplină hermeneutică complexă. Conceptul ortodox al B. este semnificativ ELA, B. fiind tratată drept proces progresiv revelatoriu, căci Dumnezeu lucrează prin oameni, iar oamenii nu sunt desăvârșiți.

Deci **nedesăvârșirea omului reprezintă unica rațiune a educației sale.**

Procesul progresiv revelatoriu al B. se suprapune esenței/scopului educației/ELA – *desăvârșirea ca edificare a sinelui prin re-construcția metafizică a ființei umane.* Acest proces este continuu, căci reprezintă/dezvăluie esența/substanța ființei umane, sau *fiindul/finđitatea* (Aristotel, op. cit.), care nu poate fi concepută ca lucru întrerupt.

CONCLUZII

Biblia este de esență educativă. Potențialul său educativ este uriaș, aferent epistemologiei, teleologiei, conținutului și metodologiei educației literar-artistice, și constă în:

- esența educativă a dumnezeirii – obiect principal al cunoașterii religioase;
- unitatea evocării lui Dumnezeu și a activității de desăvârșire a cititorului Bibliei;
- natura ficțională a textului Bibliei;
- caracterul complex, material-intelectual-spiritu- al, al Bibliei, ca obiect cultural;
- limbajul de natură ficțională a Bibliei;
- mesajul umanist-spiritu- al al Bibliei;
- finalitatea formativ-creativă a educației religioase, centrată pe desăvârșirea spirituală a cititorului Bibliei.

Educația literar-artistică răspunde potențialului educativ al Bibliei prin:

- esența educativă a cunoașterii artistic-estetice, în care se încadrează educația literar-artistică;
- unitatea creației și receptării literar-artistice;
- natura ficțională a cărții de literatură;
- caracterul complex, material-intelectual-spiritu- al, al cărților de literatură – obiecte culturale abordate în cadrul educației literar-artistice;
- limbajul poetic al cărților de literatură;
- mesajul umanist și cultural-spiritu- al al cărților de literatură;
- finalitatea formativ-creativă a educației literar-artistice, centrată pe desăvârșirea cultural-spiritu- ală a cititorului de literatură.

Liantul principal al educației religioase, realizat pe textul Bibliei, și al educației literar-artistice, îl reprezintă principiile *autodesăvârșirii prin credință* și al *desăvârșirii prin lectură*.

BIBLIOGRAFIE

1. Jacob Ed. Vechiul Testament. București: HUMANITAS, 1993. 192 p.
2. Vianu T. Opere. Vol. VIII: Introducere în teoria valorilor. București: Minerva, 1979. 137 p.
3. Pâslaru Vl. Introducere în teoria educației literar-artistice. Chișinău: Museum, 2001; ed. II: București: Sigma, 2013. 198 p.
4. Pâslaru Vl. De la „Cercați scripturile...” la Educația literar-artistică. În: *Philologia*, 2017, nr. LIX, p. 84-90. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*. Colocviu șt. cu particip. internaț. (10; 2017; Chișinău), ed. a X-a, Chișinău: Pro Libra, p. 141-148.
5. Pâslaru Vl. Tipurile de cunoaștere umană vs educația artistic-estică. În: *Univers Om*, 2015, nr. 7, p. 13-15.

6. Pâslaru Vl. Frumosul ca triadă a ființei umane. În: Akademos, 2018, nr. 3, p.124-128.
7. Iudaism. [on-line] www.britanica.com (vizitat la 7 iulie 2020).
8. Jauss H.R. Experiență estetică și hermeneutică literară. București: Ed. Univers, 1983. 500 p.
9. Noica C. Devenirea întru ființă: încercare asupra filozofiei tradiționale: tratat de ontologie; Scrisori despre logica lui Hermes. București: HUMANITAS, 1998. 579 p.
10. Lupasco Șt. Logica dinamică a contradictoriului. București: Editura Politică, 1982. 439 p.
11. Vygotskiy L.S. Psihologiya iskusstva. Moskva: Iskusstvo, 1986. 572 p.
12. Biblia. [on-line] <https://ro.wikipedia.org/wiki/Biblia> (vizitat la 7 iulie 2020).
13. Măianu Al. Viața și lucrarea lui Dumitru Cornilescu. 1981. 51 p.
14. Șteinhart N. Jurnalul fericirii. Cluj-Napoca: Dacia, 1992. 422 p.
15. Eminescu. Opere: [în 8 vol.]/Eminescu; coord. Mihai Cimpoi. Ed. a 2-a. Ch.: Gunivas, 2008. Vol. I: Poezii.-2008. 760 p.
16. Aristotel. Categorii. București: HUMANITAS, 1984. 168 p.
17. Liiceanu G. Jurnalul de la Păltiniș. Un model paideic de cultură umanistă. București: HUMANITAS, 1991. 174 p.
18. Kant I. Critica facultății de judecare. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1981. 571 p.
19. Heidegger M. Originea operei de artă. București: Univers, 1982. 392 p.
20. Stăniloae D. Teologia Dogmatică Ortodoxă. Vol. 1 (ed. 2-a). Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1996. 420 p.
21. Prin fereastra bisericii: o lectură teologică a realității. București: Editura Bizantina, 2007. 447 p.
22. Howard H.C.F. The Chicago Statement on Biblical Inerrancy. God, Revelation and Authority. 4. Wheaton, Ill: Crossway Books. 1999, p. 211-219.
23. Chicago Statement on Biblical Inerrancy. Journal of the Evangelical Theological Society, vol. 21, no. 4 (December 1978), p. 289-296. Vol. 1: Poezii. 2008.
24. Ngo R. Bible Secrets Revealed. Biblical Archaeology Society. <https://www.biblicalarchaeology.org> (vizitat la 24.07.2020).
25. Shaye J.D. Cohen's Lecture Notes: INTRO TO THE HEBREW BIBLE @ Harvard (BAS website). 78 p.
26. Bloom A. The Student and the University. The Closing of the American Mind (în engl.) (ed. Pbk). New York: SIMON & SCHUSTER PAPERBACKS, 1987, p. 374-375.
27. [on-line] www.ziuonline.ro (vizitat la 7.06 2020).
28. Vasilescu E. Ortodoxii și Cartea Sfântă. Text și discurs religios. Iași: Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009, p. 389-395.
29. Stylianopoulos Th.G. Perspectives in Orthodox Biblical Interpretation. În: Greek Orthodox Theological Review 2002, nr. 47 (1-4), p. 327-338.

Dumitru Bolboceanu. *Arca lui Noe*, 2019, u. p., 95 × 120 cm.